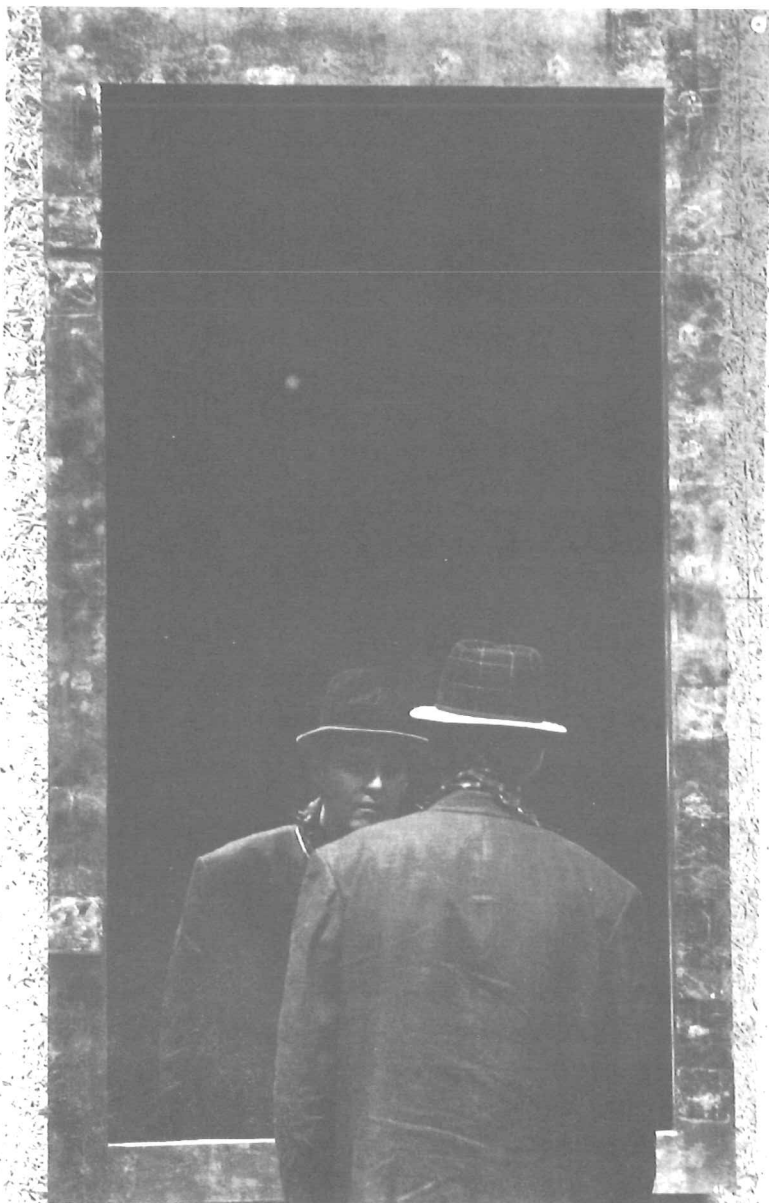

De scène, het misverstand en het ogenblik

De Strauss-cyclus van De Tijd

*Er is geen Straussiaanser thema dan dat van het misverstand,
aldus Bart Philipsen. Hij zoekt er de sporen van
in de Strauss-trilogie van De Tijd.*

'Ook het misverstand, zelfs het misverstand wordt menselijk gezien iets waardevols – het is zo goed als afwezig in het functioneren van de publieke mening. Iedereen verstaat het andere standpunt. Dan valt er ook niets meer uit te leggen. De openbaarheid synthetiseert en moduleert de meest tegendraadse frequenties – tot een geruis van begrijpelijkheid. Het misverstand wordt des te meer het privilege van het kunstwerk, dat interpretatie verlangt en niets bedoelt.' (B. Strauss, *Anschwellender Bocksgesang*, Der Spiegel, 28/2/1993)

Het werd al vaker gezegd: er is allicht geen 'Straussiaanser' thema denkbaar dan dat van het misverstand. En allicht ook geen thema dat tot meer misverstanden heeft geleid. Het thema van het misverstand laat zich namelijk niet reduceren tot een (romantische en/of moralistische) maatschappijkritische theatralisering van het failliet van de ware tussenmenselijke communicatie in ons postmodern bestel, zoals een soort Strausskritiek – door Erwin Jans ooit terecht het 'misverstand Strauss' genoemd (Etcetera 28) – graag volhoudt. Het door Strauss meer dan alleen maar ironisch betreunde misverstand is steeds uitdrukkelijker een sleutelterm geworden in zijn kritiek op de maatschappelijke dwangvoorstelling van een universele en absolute communicatieve transparantie. Een transparantie die de tijd vernietigt door het onmiddellijke begrijpen (en eigenlijk ook het onmiddellijke vergeten van wat men meende te begrijpen) te propageren. Vandaar Strauss' vroegere ethische stelling: 'Temidden van de communicatie blijft hij (de schrijver, nvdr) verantwoordelijk voor het onverhoedse, de blikseminslag, het onderbroken contact, de periode van duisternis, de pauze. Het vreemde.' (*Büchner-Rede*, Die Zeit, 27/10/89)

Ontregeling

Het thema van het misverstand is in Strauss' werk verbonden met een complex netwerk van aanverwante motieven. Motieven die in allerlei concrete situaties worden hernomen en vaak aan het model van de 'comedy of errors' ontleend lijken: de begoocheling, het fantasma of de vergissing; het (on-) gelukkige toeval of de (pijnlijke) coïncidentie; de gemiste kans of gelegenheid; het misplaatste, ongepaste woord, de verspreking resp. het vergeefse zoeken naar de enige juiste woord; de mislopen, mislukte of juist ongewenste ontmoeting; de be-

Slotkoor, De Tijd / P. De Spiegelaere